

IV. Čistý pôžitok poetickej vidiny a politické dianie

Polyverzalizácia rasizmu a zneuct'ovania, ktorej sme dnes na rôznych koncoch sveta svedkami, necháva vystupovať na povrch súvislosti v ideovom odkaze našich mysliteľov, ktoré sme si doteraz nemuseli všetci všimnúť. Jednou z takýchto súvislostí je prepojenie toho najintímnejšieho v nás s tým najpolitickejším, čiže naj*obecnejším* (v zmysle obec = *polis*), ako ho možno sledovať v chode J. Albrechtovej reflexie umenia a demokracie.

V dobe vln celosvetových epidemiologických kríz a politických turbulencií je doslova neuveriteľná, t. j. bez akejkoľvek potreby viery, krehkosť či prechodnosť života, pomínavosť čohokoľvek, s čím sa na ceste života stretáme: „Kto vie,“ pýta sa Ján Albrecht, „kedy nejaký oceán prelomí steny chyže, kde sa cítime byť istými?“ (1;151). Prechádzajúc z doby do doby, otvára Albrecht oči paralelne s R. M. Rilkom, aby (spolu)objavil doteraz neznáme svety človeka a tešil sa „z objavu, čerpaného z niečoho, čo je v nás, čím vieme identifikovať idey“, no čo je ešte dôležitejšie, „aby sme hneď zabudli, z čoho pramenili, odnášajúc si v sebe čistý pôžitok poetickej vidiny“ (ib.).

Sublimácia, povznášajúcno, vynášajúcno nás za akékoľvek prahy tuhosti do sveta zmyslu, nevyrušovaného už čímkoľvek podružným – to je sféra, kam nás viedol Ján Albrecht počas života a kam nás počas jeho druhého života vedie teraz čítanie jeho textov. Albrecht videl účinok umenia v tom, čo označoval ako „veľké vyžarovanie“ (ib.), jeho inšpiratívnosť pre básnikov, spisovateľov i filozofov.

Uvoľniť sa z predsudkov a nechať sa unášať výťažkom umeleckej tvorby; neunavovať kritikou, pri čítaní ktorej sa pýtame, prečo sa vlastne píše o umelcovi, ktorý nás uvoľnil nielen k nášmu vyššiemu ja, ale dokonca aj za jeho hranice, k tomu, k čomu nás otvára umenie i veda, k pravdivosti a záväznosti. „Umenie a veda predstavujú odlišné oblasti ľudskej podstaty, ktoré sa nevyklučujú, ale podmieňujú pri dodržiavaní diferentných prístupov.“ Tu nejde ani o rozpor, ani o dengľavé miešanie, synkrézu, ale o synkrízu, nereduktívne usúvzťazňovanie, na báze schopnosti recipienta „reprodukovať tvorivú asociáciu“ (ib.). K rekonštitúcii zmyslu umenia a k jej výsledkom možno, samozrejme, zaujať postoj, možno proti nim argumentovať, no ak sa niečo nepochopí, tak sa vlastne zneprístupní ľubovoľný argument.

Od umenia podľa Albrechta neočakávajme recepty ako žiť, ale možnosť „oddať sa čistej radosi z objavu (J.P. len pripomínam: objavu tej ktorej oblasti našej podstaty), ktorou dal(o) našim utajeným pocitom konkrétnosť a záväznosť“ (ib.).

Albrechtovi nezáleží na onej rekonštitúcii zmyslu, na „mnohostrannom pochopení a vzájomnom ohľade“ (2;154), z dajakých l'artpourl'artistických dôvodov, ale s dôvodu „úspešnosti života pod egidou demokracie“ (ib.). Bázou univerzálneho súladu, harmónie a dorozumenia je „mravný postoj a vzájomná úcta“ (ib.).

V kontexte reflexie morálnej bázy umenia, vedy, filozofie a súžitia v spoločenstve Albrecht opätovne reaktivuje azda najdôležitejší prvok svojho nahliadnutia textúry kultúry – ideu blízkosti: „Čo si dokážeme osvojiť, nie je cudzie,“ podčiarkuje, „neochudobňuje to naše duchovné bohatstvo. Naopak, ochudobňujeme sa o hodnoty, ktoré nedokážeme prijať, od ktorých sa odvraciame“ (2;155). Kultúra podľa Jána Albrechta „žije v dialógu, v asimilovaní a disimilovaní ideí na najširšej rovine, inak stráca svoju organickú homeostázu“ (2;156).

Tým najzničujúcejším voči onomu čistému pôžitku poetickej vidiny je podľa Jána Albrechta nenávisť a pocit menejcennosti, na ktorých stojí i (najnovší) rasizmus a antisemitizmus, nevidiace, že človečenstvo je jeden a ten istý druh: „Naše kultúry sú prístupné každému príslušníkovi iných rás, rozvíjali sa a obohacovali sa v medzinárodných a interetnických súvislostiach“ (ib.). Albrecht v tejto súvislosti ukazuje, že tu možno takmer enumerovať: „Istý japonský dirigent raz vyhlásil, že európska vážna hudba je mu bližšia ako vlastný folklór. Expressionisti a celé moderné umenie sa inšpirovali tvorbou mimoeurópskych kultúr. Celý svet prijal podnety prameniace z černošskej hudby. Syn ruského vystaľovalca sa natoľko vžil do štýlových znakov černošskej folklórnej hudby, že ju svojím talentom povzniesol do klasických podôb národnej hudby. Myslím tu na Georga Gershwina, aj na Dariusa Milhauda.“ A na záver svojho výpočtu sa pýta „Čo by to bol za postoj, prijať podnety a diskriminovať ich pôvodcov?“ (ib.)

Ján Albrecht, ako som sa pokúsil načrtnúť, zasadzuje to najintímnejšie v prežívaní sublimujúca tvorby do súvislosti s tým najverejnejším, najobecnejším, čiže najpolitickejším v našom živote.

Literatúra:

1. Albrecht, J.: Rainer Maria Rilke alebo rozlúčka s Bohom, in: Človek a umenie, Bratislava 1999, s. 147 – 153.
2. Albrecht, J.: Na skale, piesku a tráve. Úvaha o demokracii, in: Človek a umenie, Bratislava 1999, s. 154 – 156.